

UCHWAŁA
II SYNODU DIECEZJI KOSZALIŃSKO-KOŁOBRZESKIEJ
PODJĘTA DNIA 25 WRZEŚNIA 2021 ROKU
NA PODSTAWIE PROJEKTU PRZYGOTOWANEGO
PRZEZ KOMISJĘ DS. KULTU BOŻEGO

I. WPROWADZENIE

1. Wśród zadań, które obecnie stoją przed Kościołem – również przed Kościołem koszalińsko-kołobrzeskim – należy wskazać prowadzenie pogłębionej katechezy mistagogicznej, która ma na celu przeprowadzanie „od tego, co widzialne, do tego, co niewidzialne, od znaku, do tego, co oznacza, od *sakramentów* do *misteriów*”¹. Brak takiej katechezy prowadzi przede wszystkim do powierzchownego, a przez to także nieprzynoszącego owoców uczestnictwa w liturgii. Jej brak może również skutkować niewłaściwym rozłożeniem akcentów w celebrowaniu liturgii, aż po odebranie pierwszeństwa Bogu i oddanie go celebrującej wspólnocie lub przewodniczącemu celebracji. Konsekwencją takiego procesu może być nadmierne akcentowanie tego, co ludzkie, i upatrywanie zbawczej skuteczności liturgii w jej *atrakcyjności*, co może z kolei prowadzić do niewierności przepisom oraz do realizowania własnych pomysłów i rozwiązań.
2. Aby zachować wierność Kościołowi w formach sprawowania liturgii oraz jej duchowi, należy nieustannie wracać do przepisów zawartych w poszczególnych księgach liturgicznych, odczytując dokładnie ich treść i odkrywając sens. Trzeba się również wsłuchiwać w aktualne nauczanie Kościoła dotyczące liturgii.
3. Za liturgię w diecezji jest odpowiedzialny biskup diecezjalny, który powinien być wspomagany przez Diecezjalną Komisję Liturgiczną, Diecezjalną Komisję Muzyki Kościelnej oraz Diecezjalną Komisję Architektury i Sztuki Sakralnej. Aby gremia te mogły w sposób aktywny i kompetentny służyć pomocą biskupowi diecezjalnemu, zaleca się weryfikację ich statutów i działalności.
4. II Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej – po wysłuchaniu głosu osób duchownych i konsekrowanych oraz wiernych świeckich, a także odczytując aktualne nauczanie Kościoła w dziedzinie kultu Bożego – wskazuje najważniejsze zadania, które stoją przed wspólnotą Kościoła diecezjalnego w sprawach liturgii, oraz niektóre sposoby ich realizowania.

II. FORMACJA LITURGICZNA

5. W ramach formacji stałej kapłanów należy cyklicznie poruszać tematy dotyczące liturgii, zarówno jej teologii jak i *ars celebrandi*, a także zaznajamiać z aktualnym nauczaniem i przepisami Kościoła w dziedzinie liturgii. W tym zakresie Komisja do spraw formacji stałej kapłanów powinna konsultować programy formacyjne z Diecezjalną Komisją Liturgiczną.
6. Zaleca się, aby formacja liturgiczna osób świeckich i duchownych odnosiła się również do teologii i praktyki muzyki kościelnej².
7. Formacja kandydatów na akolitów, nadzwyczajnych szafarzy udzielania Komunii św., lektorów oraz pełniących funkcję lektora odbywa się w Diecezjalnym Studium Formacyjnym dla Świeckich.
8. Akolici, nadzwyczajni szafarze udzielania Komunii św. oraz ustanowieni lektorzy w ramach formacji permanentnej powinni raz w roku odbyć rekolekcje specjalistyczne organizowane przez Wydział Duszpasterski Kurii Biskupiej.
9. Poza formacją w Diecezjalnym Studium Formacyjnym dla Świeckich, przygotowanie osób pełniących funkcje lektorów i psalterzystów może się odbywać w dekanatach lub parafiach.
10. W każdym dekanacie należy powołać dekanalnego duszpasterza ministrantów. Jego zadaniem powinno być organizowanie dni skupienia i formacji ministrantów z dekanatu. Podstawę tej formacji stanowi *Dyrektorium Duszpasterstwa Służby Liturgicznej*.
11. Chociaż podstawowym warunkiem zaangażowanego udziału w świętych czynnościach jest żywa relacja z Jezusem Chrystusem, to nie bez znaczenia są także różne formy katechezy wprowadzającej w celebrację tajemnic wiary. Zaleca się cykliczne przeprowadzanie w parafiach krótkich katechez liturgicznych wyjaśniających obrzędy oraz dłuższych katechez mistagogicznych pogłębiających zrozumienie liturgii w świetle wydarzeń zbawczych w powiązaniu z życiem chrześcijańskim. Okazją do tego mogą być wygłaszane kazania tematyczne dotyczące liturgii, nabożeństwa tygodniowe (np. Nowenna do Matki Bożej Nieustającej Pomocy) oraz związane z okresami roku liturgicznego (np. Gorzkie żale) czy miesiącami (majowe, czerwcowe, różańcowe).
12. Zaleca się utworzenie w każdej parafii zespołu liturgicznego, którego zadaniem będzie wspomaganie duszpasterzy w przygotowaniu liturgii oraz troska o jej poprawne sprawowanie. W skład zespołu powinni wchodzić: duszpasterze, przedstawiciele służby

liturgicznej (m.in. akolici, nadzwyczajni szafarze udzielania Komunii św., lektorzy, starsi ministranci, organiści) oraz wspólnot parafialnych.³

III. SAKRAMENTY

A. Chrzest

13. Sakrament chrztu, który jest pierwszym sakramentem wtajemniczenia chrześcijańskiego, należy sprawować według aktualnego wydania *Rytuału rzymskiego*⁴.
14. Dla ukazania związku sakramentu chrztu z tajemnicą śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, zaleca się udzielać go podczas Wigilii Paschalnej lub w niedzielę⁵. W wyznaczone niedziele należy udzielać sakramentu chrztu podczas Mszy św. z udziałem wspólnoty parafialnej⁶.
15. Podczas udzielania sakramentu chrztu należy uwzględnić przewidziane w *Rytuale rzymskim* miejsca sprawowania poszczególnych części obrzędu i procesje. *Obrzęd przyjęcia* powinien się odbywać zasadniczo przy drzwiach kościoła⁷, a *liturgia sakramentu* przy chrzcielnicy⁸.
16. Zwyczajnym miejscem udzielania sakramentu chrztu jest kościół parafialny, w którym powinna znajdować się chrzcielnica⁹. Zaleca się, aby chrzcielnica była wyposażona w odpowiednie naczynie, aby można w niej było pobłogosławić wodę chrzcielną podczas Wigilii Paschalnej, a następnie tę wodę przechowywać przez Okres Wielkanocny¹⁰.
17. Ze względu na coraz częściej spotykaną sytuację odkładania sakramentu chrztu przez rodziców, podkreśla się, że dzieci w wieku katechizacyjnym powinny być przygotowane do przyjęcia tego sakramentu według zasad podanych w rozdziale V *Obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*¹¹.
18. Podczas przygotowania osób dorosłych do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego należy stosować *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych*.
19. Dla zapewnienia poprawnego przebiegu przygotowania dorosłych do chrztu, należy utworzyć diecezjalny ośrodek katechumenalny¹², którego organizacją powinien się zająć kapłan wyznaczony przez biskupa diecezjalnego¹³.
20. Każdy dorosły kandydat do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia powinien być zgłaszany do diecezjalnego ośrodka katechumenalnego.

B. Bierzmowanie

21. Sakrament bierzmowania, który jest drugim sakramentem wtajemniczenia chrześcijańskiego, powinien być celebrowany według aktualnego wydania *Pontyfikału rzymskiego*¹⁴. W katechezie przygotowującej należy ukazywać łączność tego sakramentu z chrztem i Eucharystią.
22. Zaleca się, aby kandydaci zachowywali imię chrzcielne. Przybranie nowego imienia jest możliwe, gdy dotychczasowe nie jest związane z osobą świętego patrona.
23. Zaleca się, aby świadkiem bierzmowania – o ile to możliwe – był któryś z rodziców chrzestnych. Przypomina się, że świadkom bierzmowania stawia się takie same wymagania, jak rodzicom chrzestnym. Nie mogą więc nimi być rodzice kandydatów¹⁵.

C. Eucharystia

24. Podczas sprawowania Mszy św. należy unikać wszelkich form indywidualizmu i ściśle zachowywać normy Kościoła dotyczące celebracji Eucharystii.
25. W przypadku konieczności sprawowania Mszy św. poza miejscem świętym, należy uzyskać zgodę biskupa diecezjalnego¹⁶. Sytuacje, na które wyraża on ogólną zgodę powinny zostać podane w odpowiednim rozporządzeniu.
26. Zaleca się, aby w każdym kościele i kaplicy, w których sprawuje się Mszę św. – oprócz poświęconego lub pobłogosławionego ołtarza – znajdowała się ambona oraz miejsce przewodniczenia wyposażone w krzesło dla przewodniczącego i pulpit¹⁷. Do obrzędów przypisanych miejscu przewodniczenia nie wolno wykorzystywać ani ołtarza, ani ambony¹⁸.
27. „Najlepszą katechezą o Eucharystii jest sama Eucharystia dobrze celebrowana”¹⁹. Dlatego należy zabiegać o to, żeby przynajmniej jedna Msza św. niedzielna była sprawowana w formie bardziej uroczystej z udziałem pełnej asysty, użyciem kadzidła i wniesieniem Ewangeliarza.
28. Należy zadbać o to, aby wierni podczas sprawowania Mszy św. zachowywali właściwe postawy i wykonywali gesty przewidziane w *Ogólnym wprowadzeniu do Mszału rzymskiego*²⁰.
29. Zgodnie z przepisami, należy powierzać odpowiednio przygotowanym wiernym świeckim wykonywanie właściwych im funkcji liturgicznych²¹. W każdej parafii powinna być odpowiednia liczba osób pełniących poszczególne funkcje.
30. Celebrowanie Mszy św. w małych grupach i wspólnotach powinna się odbywać zgodnie ze wskazaniami Konferencji Episkopatu Polski²².

31. Ochrczone dzieci wymagają odpowiedniego wprowadzenia do uczestnictwa w Eucharystii przez katechezę i różne formy nabożeństw, a zwłaszcza przez sam udział we Mszy św. wraz z rodzicami. Podczas sprawowania Mszy św. z udziałem dzieci należy stosować obowiązujące przepisy²³ i unikać takiego upraszczania obrzędów, modlitw i śpiewów, którego nie przewidują księgi liturgiczne ani dokumenty Kościoła, a które nie harmonizuje ze świętością sprawowanej Eucharystii²⁴.
32. Pierwszej Komunii św. należy udzielać dzieciom w Okresie Wielkanocnym, zwłaszcza w niedziele tego okresu²⁵. Nie wolno jej udzielać podczas Mszy św. Wieczery Pańskiej w Wielki Czwartek²⁶.
33. Liturgia słowa.
- a) Zaleca się, aby czytania podczas Mszy św. wykonywali wierni świeccy: kobiety lub mężczyźni. Funkcja lektora nie może być powierzana dzieciom. Dotyczy to również Mszy św. z udziałem dzieci²⁷.
- b) Psalm responsoryjny, który jest proklamacją słowa Bożego, powinien być wykonywany z ambony przez psalterzystę, a nie przez scholę lub chór²⁸.
- c) Homilie mogą głosić tylko biskupi, prezbiterzy i diakoni. Zaleca się głoszenie krótkich homilii również w dni powszednie całego roku. Z zasady homilię powinien głosić przewodniczący liturgii. Można ją także zlecić koncelebransowi lub diakonowi pełniącemu posługę podczas Eucharystii. Poza wyjątkowymi sytuacjami (np. rekolekcje parafialne), nie wolno powierzać homilii kapłanowi, który nie koncelebruje Mszy św. Nie wolno jej również powierzać osobom, które nie otrzymały święceń (wiernym świeckim, klerykom, osobom konsekrowanym). Odpowiednio przygotowani świeccy mogą być dopuszczeni do przepowiadania poza Mszą św., ale tylko za zgodą ordynariusza miejsca, który wydaje ją jednorazowo (*ad actum*)²⁹.
- d) Modlitwę wiernych rozpoczyna i kończy zawsze przewodniczący Eucharystii, także podczas Mszy koncelebowanej. Porządek wezwań określa dokładnie *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*³⁰. Odczytywanie wezwań nie należy do kapłana. Wygłasza je diakon, lektor lub inny wierny świecki. Można odczytanie wezwań zlecić kilku osobom. Wezwania powinny być nieliczne (co najmniej cztery, a najwyżej sześć) i zwięzłe. Modlitwa wiernych ma obejmować aktualne sprawy Kościoła, świata i miejscowej wspólnoty. Jej przygotowanie – zwłaszcza na niedziele – można zlecić parafialnemu zespołowi liturgicznemu.

34. Liturgia eucharystyczna.

- a) Należy wprowadzić zwyczaj przynoszenia przez wiernych darów do ołtarza. W procesji z darami – poza chlebem i winem do sprawowania Eucharystii – można przynosić tylko dary na potrzeby ubogich i kościoła. W procesji z darami należy zrezygnować z wszelkich darów symbolicznych³¹.
- b) W Mszach św. sprawowanych według formularza za zmarłych (np. Msza pogrzebowa, Msza w rocznicę śmierci lub pogrzebu) w Modlitwach eucharystycznych II i III można się posłużyć specjalną formułą za zmarłych, wymieniając ich imiona. W innych przypadkach nie wymienia się zmarłych w Modlitwie eucharystycznej.
- c) Zaleca się, aby Komunii św. pod obiema postaciami udzielać – poza sytuacjami przewidzianymi w prawie³² – w Wielki Czwartek i podczas Wigilii Paschalnej. Można jej udzielić również w czasie innych celebracji, jeśli proboszcz lub inny kapłan sprawujący pieczę duszpasterską nad powierzoną mu wspólnotą – po roztroprnym rozeznaniu – uzna to za słuszne. Powinien być jednak spełniony warunek o wcześniejszym pouczeniu wiernych na temat znaczenia Komunii św. pod obiema postaciami. Należy też ściśle przestrzegać zasad dotyczących sposobu jej udzielania i wykluczyć jakiegokolwiek niebezpieczeństwo znieważenia Najświętszego Sakramentu³³.

35. Obrzędy zakończenia.

- a) Ogłoszenia parafialne – podawane po modlitwie po Komunii – powinny być krótkie³⁴. Należy się w nich ograniczać do kilku najważniejszych informacji dotyczących całej wspólnoty parafialnej, a pozostałe umieszczać na tablicy ogłoszeń, na stronie internetowej parafii lub w formie biuletynu parafialnego.
- b) Ani po modlitwie po Komunii, ani po błogosławieństwie i rozesłaniu nie wolno dodawać żadnych modlitw. Należy zmienić dotychczasową praktykę odmawiania modlitwy za diecezję i modlitwy do św. Michała Archanioła, wykorzystując je podczas nabożeństw (np. majowe, różańcowe, nowenny) oraz spotkań modlitewnych wspólnot i grup parafialnych.

36. Adoracja Najświętszego Sakramentu.

- a) Zaleca się praktykę adoracji Najświętszego Sakramentu w ciszy, która powinna odbywać się w każdej parafii przynajmniej raz w miesiącu, np. w pierwszy czwartek³⁵. Wskazane jest, aby adoracja eucharystyczna odbywała się częściej, a nawet codziennie, w określonych godzinach, także po wieczornej Mszy św.

- b) Wystawienie Najświętszego Sakramentu może się odbywać tylko wtedy, gdy zapewni się udział w nim odpowiedniej liczby wiernych³⁶. Należy bezwzględnie zadbać o to, aby Najświętszy Sakrament wystawiony do adoracji – nawet na krótki czas – nie pozostawał bez należytego nadzoru i obecności wiernych.
- c) Zaleca się, aby Najświętszy Sakrament wystawiać na ołtarzu przykrytym obrusem i korporalem³⁷.
- d) Należy utrzymać praktykę *adoracji wieczystej*, która trwa cały dzień, przez dłuższy czas lub nieustannie. Zwłaszcza w miastach należy zabiegać o choćby jedno miejsce *adoracji wieczystej*³⁸.
- e) W każdej parafii należy odprawić wieczystą adorację z wystawieniem Najświętszego Sakramentu w terminie wskazanym w *Kalendarzu liturgicznym diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*.

D. Sakrament pokuty

- 37. Sakrament pokuty należy sprawować zgodnie z zasadami podanymi w księdze *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich i Kodeksem Prawa Kanonicznego*³⁹.
- 38. Zaleca się, aby w katechezie parafialnej (np. przed niedzielną Mszą św.) przypominać teologię i praktykę tego sakramentu.
- 39. Bez słusznej przyczyny spowiedzi nie należy słuchać poza konfesjonalem⁴⁰.
- 40. Z troski o tajemnicę spowiedzi i dla ułatwienia wiernym jej przeżycia, zaleca się umieszczenie w kościołach konfesjonałów zamykanych, tak wyposażonych, aby penitent miał możliwość klęczenia lub siedzenia.
- 41. Należy zadbać o to, aby godziny spowiedzi były dostosowane do możliwości czasowych penitentów.
- 42. Należy starać się o właściwy sposób informowania wiernych o czasie sprawowania sakramentu pokuty: umieszczenie ogłoszenia w widzialnym miejscu, dostępność informacji na stronie internetowej parafii, unikanie zmian w ustalonym porządku, informowanie o nieobecności spowiednika.
- 43. Zaleca się takie formowanie wiernych, aby korzystali z sakramentu pokuty poza Mszą św. W związku z tym, należy w każdej parafii stworzyć taką możliwość, dając okazję do spowiedzi przed rozpoczęciem Mszy św., a w określone dni także w godzinach niezwiązanych bezpośrednio z Mszą św.

44. W katedrze i w głównym kościele w większych miejscowościach należy codziennie zapewnić częstsze i stałe pory sprawowania sakramentu pokuty, także z pomocą kapłanów posługujących duszpastersko w innych kościołach lub kaplicach i pełniących inne zadania.
45. Zaleca się, aby w mniejszych parafiach duszpasterze zapraszali regularnie (np. co miesiąc lub kwartał) innych kapłanów, aby wierni mieli możliwość wyboru spowiednika.
46. W zwykłych okolicznościach, ale także w przypadku spowiedzi poza konfesjonalem, a nawet poza kościołem, celebrans powinien zadbać o odpowiedni strój. Zaleca się, aby w czasie sprawowania sakramentu miał na sobie zawsze albę lub komżę oraz fioletową stulę.
47. Zaleca się podczas sprawowania sakramentu pokuty stosowanie wszystkich przewidzianych w obrzędzie znaków i formuł. Nie należy pomijać słów przyjęcia penitenta ani uwielbienia Boga na zakończenie obrzędu⁴¹.
48. Nigdy nie wolno skracać lub zmieniać formuły rozgrzeszenia.
49. *Obrzęd pojednania jednego penitenta* przewiduje, że kapłan rozpoczyna wypowiedanie formuły rozgrzeszenia dopiero wtedy, gdy penitent zakończy wypowiedanie słów wyrażających żal za grzechy⁴². Dlatego należy zachować dynamikę obrzędu, który daje penitentowi możliwość spokojnego wyrażenia żalu i usłyszenia formuły sakramentalnej.
50. Należy wprowadzać w parafiach drugą formę sprawowania sakramentu pokuty, czyli *Obrzęd pojednania wielu penitentów z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem*⁴³, zwłaszcza w czasie rekolekcji w parafiach i ośrodkach rekolekcyjnych oraz w celebracjach właściwych ruchom i grupom formacyjnym.

E. Sakramenty chorych

51. Poprzez katechezę należy prowadzić wiernych do właściwego rozumienia sakramentu namaszczenia chorych tak, aby we właściwych okolicznościach prosili o jego udzielenie⁴⁴. Katecheza taka powinna być głoszona cyklicznie, przynajmniej raz w roku (np. podczas rekolekcji, w Światowym Dniu Chorego lub w innym odpowiednim czasie) w taki sposób, aby dotarła do jak największej liczby osób.
52. Warto utrzymać lub wprowadzić praktykę udzielania sakramentu namaszczenia chorych podczas Mszy św. sprawowanej w Światowym Dniu Chorego⁴⁵. Należy również przemyśleć możliwość organizowania parafialnego dnia chorego wiosną lub latem, gdy warunki atmosferyczne bardziej sprzyjają przybyciu chorych do kościoła.

53. Należy zachować zwyczaj odwiedzania chorych w pierwsze piątki lub pierwsze soboty miesiąca. Jeśli chory wyraża wolę częstszego niż raz w miesiącu przyjmowania Komunii św., należy dać mu taką możliwość. W zanoszeniu Komunii św. chorym kapłanów powinni wspomagać akolici i nadzwyczajni szafarze udzielania Komunii św.
54. Gdy chory przez dłuższy czas nie uczestniczy we Mszy św., można mu zaproponować jej sprawowanie w domu.

F. Sakrament małżeństwa

55. Sakrament małżeństwa należy celebrować według *Rytuału rzymskiego*⁴⁶.
56. Małżeństwo między katolikami powinno być z zasady zawierane podczas Mszy św.
57. W przeżywaniu celebracji sakramentu małżeństwa można obecnie zauważyć powierzchowność i przesadne akcentowanie elementów drugorzędnych. Dlatego należy wyraźniej ukazywać teologiczny sens przymierza małżeńskiego i unikać dodawania – choćby w celu przypodobania się narzeczonym i ich gościom – elementów świeckich, czysto zewnętrznych i sprzecznych z duchem liturgii (np. pocałunki, oklaski).
58. Należy zadbać o dobór odpowiednich śpiewów liturgicznych dostosowanych do obrzędów małżeństwa. Nie wolno podczas celebracji wykorzystywać elementów muzyki świeckiej ani pieśni lub piosenek religijnych, które nie są przeznaczone do liturgii⁴⁷. Dlatego narzeczeni powinni być o tym pouczeni już na początku przygotowań do ceremonii.

IV. POGRZEB

59. Pogrzeb powinien być zawsze poprzedzony pełnym troski spotkaniem duszpasterza z bliskimi osoby zmarłej.
60. Zaleca się, aby tam, gdzie jest to możliwe, zachować tę formę pogrzebu, która zawiera Mszę św. z obecnością w kościele lub kaplicy trumny z ciałem zmarłego. Do tej formy należy zachęcać bliskich zmarłego.
61. Mszę św. za zmarłego należy odprawiać zawsze, także wtedy, gdy stosuje się drugą⁴⁸ lub trzecią⁴⁹ formę pogrzebu. Dotyczy to również sytuacji, kiedy nikt z bliskich zmarłej osoby nie jest na tej Mszy św. obecny⁵⁰.
62. Uczestnikom Mszy św. pogrzebowej powinna być zapewniona możliwość spowiedzi.
63. Podczas Mszy św. pogrzebowej należy zawsze wygłosić homilię⁵¹.

64. Należy zachować zwyczaj sprawowania Mszy św. za zmarłego w trzydziestym dniu po jego śmierci.
65. Podczas czuwania przy ciele zmarłego można odmówić część Liturgii godzin za zmarłych. W przypadku pogrzebu osób duchownych i konsekrowanych należy celebrować przynajmniej jutrznię lub nieszpory za zmarłych⁵².
66. Rodzice zawsze mają prawo do pochowania swojego dziecka zmarłego w wyniku poronienia albo tuż po przedwczesnym porodzie. Duszpasterze powinni z wielką delikatnością ich o tym poinformować, udzielając im wszelkiej pomocy. W przypadku takiego pogrzebu, tak indywidualnego jak i zbiorowego, należy się posłużyć obrzędem zamieszczonym w *Agendzie diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*⁵³.
67. Pogrzeby dzieci należy odprawiać w szatach koloru białego, stosując formularz Mszy św. pogrzebowej⁵⁴ oraz obrzędy przewidziane w rytuale dla dziecka ochrzczonego lub nieochrzczonego⁵⁵. Nie należy używać określenia *pokropek*, które nie występuje w obrzędach, a wprowadza niepotrzebny zamęt i może sprawiać przykrość rodzicom zmarłego dziecka.
68. W przypadku kremacji zwłok, należy się posługiwać *Dodatkiem do Obrzędów pogrzebu*⁵⁶. Przed kremacją, jeśli nie sprawuje się Mszy św. z obecnością ciała zmarłego, należy odprawić stację pogrzebu *W kaplicy cmentarnej lub domu przedpogrzebowym*⁵⁷.

V. BŁOGOSŁAWIENSTWA

69. Zaleca się, aby pogłębiać świadomość znaczenia błogosławieństw w życiu duchowym chrześcijanina, zarówno błogosławienia Boga za otrzymane dary jak i upraszania Jego błogosławieństwa dla osób, miejsc, czasów i przedmiotów, które tworzą ludzką codzienność⁵⁸.
70. W celebrowaniu błogosławieństw należy korzystać z książki *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zmyczajów diecezji polskich*⁵⁹ lub z *Agendy liturgicznej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*.
71. Należy przez odpowiednią katechezę pouczać wiernych świeckich, że na mocy kapłaństwa wspólnego mogą udzielać niektórych błogosławieństw, m.in. związanych z życiem rodzinnym⁶⁰.
72. W parafiach warto ożywiać praktykę obrzędów błogosławieństw, a także rozważyć, które z nich należy zachować, a które zastąpić innymi, bardziej odpowiadającymi sytuacjom i potrzebom parafii lub innej wspólnoty.

73. Upowszechnione w ostatnim czasie błogosławienie dzieci podczas Mszy św. – w trakcie Komunii św. lub bezpośrednio po niej – nie ma uzasadnienia teologicznego i, pomimo dobrych intencji, może stać się jedynie formą *rozdawania czegoś* dzieciom, które nie mogą przyjąć jeszcze Eucharystii oraz sposobem na ich *aktywizację*. Dlatego należy zaniechać takiej praktyki, a jeśli jej zmiana byłaby zbyt trudna, to błogosławienie dzieci należy przenieść na czas po rozesłaniu wiernych. Ze względu na kontekst liturgiczny, takiego błogosławieństwa udzielają jedynie biskupi, prezbiterzy lub diakoni. W tym czasie należy więc zaprzestać udzielania błogosławieństwa przez wiernych świeckich.
74. Wprowadzenie obrzędów błogosławieństw mają na celu także upraszanie Bożej opieki oraz udaremnianie w świecie władzy złego ducha⁶¹, jednak głoszą prawdę o tym, że stworzenie samo w sobie jest dobre i wzywa człowieka do wychwalania Bożej miłości, której ślady na sobie nosi⁶². Oznacza to, że praktyka tzw. *egzorcyzmowania* przedmiotów (np. soli, oleju, wody), czyli modlitwa o uwolnienie ich od działania złego ducha – poza potwierdzonym przypadkiem opanowania przedmiotu przez złego ducha⁶³ – jest niezgodna z obecnym nauczaniem Kościoła i obowiązującymi przepisami. Należy zaprzestać takiej praktyki oraz podać wiernym odpowiednie wyjaśnienie w tej sprawie.

VI. KULT ŚWIĘTYCH I INNE FORMY POBOŻNOŚCI

75. Należy proponować i rozwijać kult świętych związanych z diecezją, przybliżając ich postaci w nauczaniu, proponując nabożeństwa, modlitwy i śpiewy ku ich czci, zwłaszcza te podane w *Agendzie liturgicznej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*.
76. Przy umieszczaniu relikwii przeznaczonych do publicznej czci należy zachować zasady i obrzęd podany w *Agendzie liturgicznej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*⁶⁴.
77. Nowe czasy rodzą i będą rodzić nowe formy pobożności. Zmienia się bowiem wrażliwość duchowa człowieka, a sam Duch Święty wciąż na nowo uczy Kościół modlitwy. W ostatnim czasie – ze szczerej wiary i w dobrej intencji – pojawiają się różnego rodzaju *nowe formy pobożności* o niejasnym znaczeniu teologicznym, np. namaszczenie olejami czy nakładanie rąk. Przed zaproponowaniem wiernym obrzędów i praktyk, które nie mają ogólnokościelnej aprobaty, należy zwrócić się każdorazowo do biskupa diecezjalnego z prośbą o zgodę. W odniesieniu do tego rodzaju nowych praktyk biskupowi powinna służyć radą Diecezjalna Komisja Liturgiczna.

VII. LITURGIA GODZIN

78. Poprzez odpowiednią katechezę należy wprowadzać wiernych w Liturgię godzin, która jest *codzienną modlitwą Ludu Bożego*. W modlitwie tej Kościół – duchowni, osoby konsekrowane i wierni świeccy – we właściwy sobie sposób spełniają urząd kapłański Chrystusa i realizują swoje powołanie⁶⁵.
79. Zaleca się praktykowanie przyjętych w wielu parafiach form modlitwy Liturgią godzin, a zwłaszcza tzw. *Ciemnych jutrzni*, czyli godziny czytań połączonej z jutrznią, w Wielki Piątek i Wielką Sobotę⁶⁶ oraz nieszporów z obrzędem *lucernarium* rozpoczynających Adwent⁶⁷.
80. Należy również zachować i wprowadzać wspólną modlitwę wiernych świeckich i duchownych Liturgią godzin, szczególnie nieszpory sprawowane w niedzielę, w uroczystości lub w inne, wybrane dni tygodnia⁶⁸.
81. Zaleca się wspólne celebrowanie części Liturgii godzin przez wspólnie zamieszkujących kapłanów oraz podczas spotkań kapłańskich w wymiarze diecezjalnym i dekanalnym⁶⁹.

VIII. LITURGIA W NADZWYCZAJNEJ FORMIE RYTU RZYMSKIEGO

82. Sprawowanie liturgii w formie nadzwyczajnej powinno się odbywać zgodnie z zasadami ustalonymi w dokumentach Kościoła⁷⁰.
83. Nad organizacją celebracji w nadzwyczajnej formie rytu i nad zachowaniem stosownych przepisów powinien czuwać kapłan wyznaczony przez biskupa diecezjalnego.

IX. CZAS I PRZESTRZEŃ SAKRALNA

84. Triduum Paschalne.
- a) Zaleca się, aby ukazywać Triduum Paschalne jako centralną celebrację roku liturgicznego.
- b) Należy zachęcać wiernych do uczestniczenia w liturgii wszystkich kolejnych dni Triduum Paschalnego.
- c) Celebrację Wigilii Paschalnej należy rozpocząć po zapadnięciu zmroku, jednak dostatecznie wcześnie, aby zakończyć ją przed świtem⁷¹.
- d) Aby nie przeszkadzać w modlitwie, błogosławieństwo pokarmów na stół wielkanocny można sprawować poza kościołem, w którym odbywa się adoracja Najświętszego Sakramentu w *Grobie Pańskim*, np. na placu przykościelnym lub w sali parafialnej⁷².

85. Należy przypominać, że obowiązek uczestnictwa w niedzielnej Mszy św. spełnia każdy, „kto bierze w niej udział, gdziekolwiek jest odprawiana w obrządku katolickim, bądź w sam dzień świąteczny, bądź też wieczorem dnia poprzedzającego”⁷³. Msza św. celebrowana w tak określonym czasie jest zawsze Mszą niedzieli, niezależnie od wybranego formularza, ilości czytań czy głoszonej homilii. Dotyczy to również Mszy św. z celebracją sakramentu małżeństwa⁷⁴.
86. Zaleca się, aby kościoły parafialne i kaplice pozostawały otwarte w ciągu dnia, a – w miarę możliwości – także wieczorem, aby dać sposobność modlitwy osobistej wiernym, przy zachowaniu koniecznych zasad bezpieczeństwa.
87. Przy projektowaniu wystroju wnętrza kościoła, zarówno w czasie jego budowy jak i renowacji, konieczne jest uzyskanie opinii Diecezjalnej Komisji Liturgicznej oraz Diecezjalnej Komisji Architektury i Sztuki Sakralnej.
88. Podczas liturgii należy używać naturalnych świec woskowych lub parafinowych, które spełniają zasadę prawdziwości znaków stosowanych w liturgii. W sposób bezwzględny dotyczy to paschału.
89. Umieszczona przy tabernakulum wieczna lampka, która wskazuje na obecność Jezusa Chrystusa w Najświętszym Sakramencie, „zgodnie z tradycją, powinna być podsykana olejem lub woskiem, o ile to możliwe”⁷⁵.
90. Przy okolicznościowym dekorowaniu kościołów – także z okazji Mszy św. ślubnych i Pierwszych Komunii św. – należy zachować umiar i szlachetną prostotę. Elementy dekoracyjne nie powinny rozpraszać ani prowokować uczestników liturgii. Najlepszym elementem dekoracyjnym wewnątrz kościołów są żywe, cięte kwiaty ustawione w umiejętny sposób i w odpowiednim miejscu, raczej nie na mensie ołtarza. Nie należy używać do dekoracji dodatkowych świec czy innych źródeł światła, rozmieszczanych w różnych miejscach kościoła lub kaplicy, gdyż płonące świece mają podczas liturgii określone zadanie i miejsce. Nie należy również stosować elementów dekoracyjnych obcych liturgii, m.in. banerów i slajdów. Dekoracje okresowe (np. szopka bożonarodzeniowa) powinny być umieszczane poza prezbiterium. W Wielkim Poście surowość wnętrza kościoła wynikająca z braku dekoracji kwiatowych jest wystarczającym znakiem wskazującym na charakter tego okresu. Wymaga to jednak odpowiedniej katechezy.

91. Należy przemyśleć możliwość organizowania przez Wydział Duszpasterski Kurii Biskupiej specjalnych warsztatów dla osób zajmujących się dekorowaniem kościołów.

X. MUZYKA KOŚCIELNA

92. Muzyka nie jest *oprawą* liturgii, lecz integralną częścią celebracji, dzieląc z liturgią jej główny cel, którym jest oddanie chwały Bogu i uświęcenie wiernych⁷⁶.

93. Diecezjalna Komisja Muzyki Kościelnej.

a) Postuluje się, aby biskup diecezjalny powołał Diecezjalną Komisję Muzyki Kościelnej, która go będzie wspierała w kwestiach dotyczących muzyki kościelnej⁷⁷.

b) Komisja ta powinna m.in.: troszczyć się o formację osób zajmujących się animacją muzyki liturgicznej, zajmować się weryfikacją utworów muzycznych do użytku liturgicznego, oraz opiniować wnioski dotyczące organizowania koncertów w kościołach⁷⁸. Szczegółowe kompetencje tej komisji określi jej statut.

94. Zaleca się, aby podczas liturgii używać tylko śpiewów zatwierdzonych przez władzę kościelną. Śpiewnikiem liturgicznym zatwierdzonym przez Konferencję Episkopatu Polski jest śpiewnik ks. Jana Siedleckiego (wydanie XLI)⁷⁹.

95. Możliwe jest wprowadzanie do liturgii nowych śpiewów⁸⁰, które powinny być wcześniej zatwierdzone przez kompetentną władzę kościelną.

96. Należy popierać działalność i tworzenie chórów kościelnych i scholi liturgicznych, zapewniając im odpowiednią formację muzyczną, liturgiczną i duchową⁸¹. Celem ich posługi ma być należyte wykonywanie przeznaczonych dla nich części liturgii i troska o to, aby wierni brali czynny udział w śpiewie⁸².

97. Przy organizowaniu koncertów w kościołach zaleca się przestrzeganie wskazań zawartych w *Instrukcji o koncertach w kościołach*⁸³ oraz *Instrukcji Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*⁸⁴. W związku z tym, że kościoły są miejscami poświęconymi⁸⁵, zasadniczo można w nich organizować tylko koncerty muzyki religijnej⁸⁶. Natomiast nigdy nie należy organizować w kościołach koncertów „o charakterze wyraźnie rozrywkowym, nawet o wysokich walorach artystycznych”⁸⁷.

98. Podczas organizowania w kościołach koncertów ewangelizacyjnych należy zwracać uwagę na poprawność teologiczną tekstów i na styl muzyki, aby nie promować muzyki świeckiej⁸⁸.

99. Zaleca się kontynuowanie działalności Diecezjalnego Studium Organistowskiego. Należy jednak rozważyć potrzebę utworzenia Diecezjalnego Studium Muzyki Kościelnej, które – poza kształceniem organistów – mogłoby się zająć również przygotowaniem psalterzystów, kantorów i dyrygentów chórów kościelnych oraz animacją muzyki kościelnej.
100. Organistami kościelnymi powinny być osoby wierzące i praktykujące oraz posiadające odpowiednie kwalifikacje. Sposób weryfikacji ich przygotowania muzycznego i kompetencji, zakres obowiązków, zasady formacji oraz kwestie dotyczące zatrudnienia powinny być określone w *Regulaminie organistów diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*.

XI. REJESTRACJA I TRANSMISJA CELEBRACJI LITURGICZNYCH

101. Do fotografowania lub filmowania celebracji liturgicznych, zwłaszcza Mszy św., powinny być dopuszczane osoby odpowiednio do tego przygotowane, które posiadają świadectwo ukończenia kursu dla fotografów organizowanego przez Wydział Duszpasterski Kurii Biskupiej. Proboszczom zaleca się czuwanie nad zachowaniem osób filmujących lub fotografujących, zwłaszcza podczas Mszy św. ślubnych i Pierwszych Komunii św.
102. W związku z transmitowaniem Mszy św. należy się stosować do aktualnych zaleceń Kościoła i zasad podanych przez Konferencję Episkopatu Polski⁸⁹

PRZYPISY

¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1075.

² Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 115, 118; Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o muzyce w świętej liturgii Musicam sacram*, nr 15-16; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Redemptionis sacramentum*, nr 57; *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, nr 52-53, 55-57.

³ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 111.

⁴ *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie trzecie zmienione i powtórnie poprawione*.

⁵ *Tamże*, nr 9, 32, 72, 107.

⁶ *Tamże*, nr 9.

⁷ *Tamże*, nr 35, 74, 111.

⁸ *Tamże*, nr 53, 90, 131.

⁹ *Tamże*, nr 10; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 858 § 1.

¹⁰ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu Świąt Paschalnych*, nr 88; *Mszal rzymski dla diecezji polskich. Wydanie drugie, poszerzone i uzupełnione*, s. 179.

¹¹ *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie pierwsze poprawione*, nr 306-369.

¹² *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Poznań 2001, s. 200.

¹³ *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie pierwsze poprawione*, nr 44.

¹⁴ *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie trzecie*.

¹⁵ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 893.

¹⁶ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Redemptionis sacramentum*, nr 108.

¹⁷ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 296-310.

¹⁸ *Tamże*, nr 310.

¹⁹ Benedykt XVI, *Sacramentum caritatis*, nr 64.

²⁰ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 42-44; *Wskazania Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego*, nr 46-54.

²¹ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 28; *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 95-110.

²² *Wskazania Episkopatu Polski dotyczące liturgii Mszy Świętych sprawowanych w małych grupach i wspólnotach*.

²³ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego; Dyrektorium o Mszach Świętych z udziałem dzieci; Zalecenia duszpasterskie Episkopatu Polski w związku z Dyrektorium o Mszach Świętych z udziałem dzieci*.

²⁴ *Dyrektorium o Mszach Świętych z udziałem dzieci*, nr 21.

²⁵ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu Świąt Paschalnych*, nr 103.

²⁶ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Redemptionis sacramentum*, nr 87.

²⁷ *Wskazania Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego*, nr 13.

²⁸ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 57; *Wskazania Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego*, nr 14.

²⁹ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, nr 5; *taż*, *Instrukcja Redemptionis sacramentum*, nr 161; *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, art. 2 § 3-4.

³⁰ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 70.

³¹ *Wskazania Episkopatu Polski po ogłoszeniu nowego Ogólnego wprowadzenia do Mszału rzymskiego*, nr 120.

³² Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja Eucharisticum mysterium*, nr 32; *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 283.

³³ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Redemptionis sacramentum*, nr 100-107; *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 283.

³⁴ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego*, nr 166.

³⁵ Bp Edward Dajczak, *Zarządzenie w sprawie czwartkowej adoracji Najświętszego Sakramentu w parafiach diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, „Biuletyn Duszpasterski” 11(2014).

³⁶ *Komunia Święta i kult Tajemnicy Eucharystycznej poza Mszą Świętą. Wydanie pierwsze poprawione*, nr 70; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Redemptionis sacramentum*, nr 62, 138.

³⁷ *Komunia Święta i kult Tajemnicy Eucharystycznej poza Mszą Świętą. Wydanie pierwsze poprawione*, nr 70; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Redemptionis sacramentum*, nr 140; *Instrukcja Episkopatu Polski o kulcie Tajemnicy Eucharystycznej poza Mszą Świętą*, nr 3.

³⁸ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Redemptionis sacramentum*, nr 140; Benedykt XVI, *Sacramentum caritatis*, nr 67.

³⁹ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 960-964.

⁴⁰ *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie drugie*, nr 12; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 964 § 3.

⁴¹ *Tamże*, nr 41-48.

⁴² *Tamże*, nr 45-46.

⁴³ *Tamże*, nr 49-60.

⁴⁴ *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo. Wydanie trzecie zmienione i poprawione*, nr 13.

⁴⁵ *Tamże*, nr 107-116.

⁴⁶ *Obrzędy sakramentu małżeństwa dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie trzecie według drugiego wydania wzorcowego.*

⁴⁷ *Tamże*, nr 30.

⁴⁸ *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie drugie uzupełnione i poprawione*, nr 80-106.

⁴⁹ *Tamże*, nr 107-127.

⁵⁰ *Tamże*, nr 7, 80.

⁵¹ *Tamże*, nr 9*, 56, 60.

⁵² *Tamże*, nr 14.

⁵³ *Agenda liturgiczna diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, Koszalin-Poznań 2020, s. 29-42.

⁵⁴ *Mszał rzymski dla diecezji polskich. Wydanie drugie, poszerzone i uzupełnione*, s. 239"-242".

⁵⁵ *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie drugie uzupełnione i poprawione*, nr 134-216, 251-254.

⁵⁶ *Dodatek do obrzędów pogrzebu: Obrzędy pogrzebu związane z kremacją zwłok, Obrzęd złożenia urny w grobie*, w: *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie drugie uzupełnione i poprawione*, s. 383-395.

⁵⁷ *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich. Wydanie drugie uzupełnione i poprawione*, nr 80-95.

⁵⁸ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 61; *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, nr 9.

⁵⁹ *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich.*

⁶⁰ *Tamże*, nr 18d.

⁶¹ *Tamże*, nr 9.

⁶² *Tamże*, nr 7, 13.

⁶³ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1673.

⁶⁴ *Agenda liturgicznej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, Koszalin-Poznań 2020, s. 43-48.

⁶⁵ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 85; *Ogólne wprowadzenie do Liturgii godzin*, nr 15.

⁶⁶ Teksty wraz z przyjętymi w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej melodiami są dostępne jako: *Liturgia godzin na Wielki Piątek Męki Pańskiej i Wielką Sobotę. Godzina czytań i jutrznia*, Ruch Światło-Życie, Koszalin 2011.

⁶⁷ *Agenda liturgiczna diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*, Koszalin-Poznań 2020, s. 315-333.

⁶⁸ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 100; *Ogólne wprowadzenie do Liturgii godzin*, nr 20-22.

⁶⁹ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 96; *Ogólne wprowadzenie do Liturgii godzin*, nr 20, 25.

⁷⁰ Benedykt XVI, *Summorum Pontificum*; tenże, *List do wszystkich biskupów świata; Wskazania Konferencji Episkopatu dla diecezji polskich dotyczące sprawowania Mszy św. według ogłoszonego przez papieża Benedykta XVI listu apostolskiego w formie Motu proprio Summorum Pontificum*; Papieska Komisja *Ecclesia Dei*, *Instrukcja dotycząca zastosowania Listu apostolskiego Motu proprio Summorum Pontificum Jego Świątobliwości Benedykta PP XVI*.

⁷¹ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, nr 21; też, *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu Świąt Paschalnych*, nr 78.

⁷² *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zrywających diecezji polskich*, nr 1337.

⁷³ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1248 § 1.

⁷⁴ *Pouczenie dla kapłanów w sprawie Mszy Świętych odprawianych w wigilie niedziel i świąt de praecepto*, „Wiadomości Diecezjalne Łódzkie” 59(1985) nr 3-4, s. 62.

⁷⁵ *Komunia Święta i kult Tajemnicy Eucharystycznej poza Mszą Świętą. Wydanie pierwsze poprawione*, nr 11.

⁷⁶ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 112; *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, nr 6.

⁷⁷ Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o muzyce w świętej liturgii Musicam sacram*, nr 68; Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja Redemptionis sacramentum*, nr 24-25; *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, nr 60-61.

⁷⁸ *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, nr 41.

⁷⁹ *Tamże*, nr 41c.

⁸⁰ Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej*, nr 121.

⁸¹ Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o muzyce w świętej liturgii Musicam sacram*, nr 19.

⁸² *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, nr 10f, 10g.

⁸³ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja o koncertach w kościołach*.

⁸⁴ *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, nr 44-50.

⁸⁵ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1210.

⁸⁶ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Instrukcja o koncertach w kościołach* (1987), nr 9; *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o muzyce kościelnej*, nr 44, 44a, 44b.

⁸⁷ *Tamże*, nr 44c.

⁸⁸ *Tamże*, nr 44d.

⁸⁹ *Dyrektorium Konferencji Episkopatu Polski w sprawie celebracji Mszy Świętej transmitowanej przez telewizję*.